

2. Маруков А. Ф. Тюремная политика Англии и Уэльса: Историко-правовое исследование : Дис. ... д-ра юрид. наук 12.00.01. Москва: РГБ, 2003. С. 20–23. URL: dl1.lib.ua-ru.net/files/dfd/242/030522035.doc (дата звернення: 01.09.2017).
3. Тепляшин П. В. Истоки и развитие английского тюрьмоведения : монография. Красноярск : Сибирский юридический институт МВД России, 2005. – 253 с.
4. Васильева С. А. Идеология квакеров и возникновение филадельфийской системы тюремного содержания. *Вестник рязанского государственного университета имени С. А. Есенина*. 2015. № 4 (49). С. 67.
5. Bernstein E. Cromwell and Communism: Socialism and Democracy in the Great English Revolution. Stuttgart. 1895. URL: <https://www.marxists.org/reference/archive/bernstein/works/1895/cromwell/17-bellers.htm> (дата звернення: 04.09.2017).
6. Fox G. Fifty nine Particulars laid down for the Regulating things, and the taking away of Oppressing Laws, and Oppressors, and to ease the Oppressed. London. 1659. URL: <https://universalistfriends.org/quf2002.html> (дата звернення: 01.09.2017).
7. Dixon W. H. The London Prisons. London: Jackson & Walford. 1850. 425 p.

Степанюк А. Ф.,
*доктор юридичних наук, професор,
професор кафедри кримінології
та кримінально-виконавчого права
Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого*

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРИКЛАДНІ ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КРИМІНАЛЬНО-ВИКОНАВЧОЇ СЛУЖБИ УКРАЇНИ

Останні двадцять років з моменту створення у 1998 році Державного департаменту України з питань виконання покарань і по сьогоднішній день проблема здійснення реформ у сфері виконання покарань є нагальною і такою, що постійно знаходиться в полі зору Кабінету Міністрів України, Верховної Ради України і Президента України. Підтвердженням цьому є насамперед чинний Кримінально-виконавчий кодекс України, а також низка програм і концепцій реформування кримінально-виконавчої системи як сукупності ідей, орієнтирів та установок розвитку органів та установ виконання покарань, що відображають політику у сфері виконання покарань. Це, наприклад, проекти: Концепції державної політики сфері виконання кримінальних покарань 2005 року,

Концепції розвитку Державної кримінально-виконавчої служби України 2007 року; Концепція реформування Державної кримінально-виконавчої служби, яка була схвалена Указом Президента України 25 квітня 2008 року; Концепція Державної програми розвитку Державної кримінально-виконавчої служби України на період до 2015 року, що була розроблена у 2010 році; Концепція державної політики у сфері реформування Державної кримінально-виконавчої служби України, яка була схвалена Указом Президента України 8 листопада 2012 року, Концепція реформування (розвитку) пенітенціарної системи України, що була схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 р.

Реформи у сфері виконання покарань втілені у Законі України 2005 року «Про Державну кримінально-виконавчу службу України», яка прийшла на заміну Державному департаменту України з питань виконання покарань, Постанові Кабінету Міністрів України від 2 липня 2014 року «Про Державну пенітенціарну службу України», Постанові Кабінету Міністрів України від 18 травня 2016 р. №348 «Про ліквідацію територіальних органів управління Державної пенітенціарної служби України та утворення територіальних органів управління Міністерства юстиції». Цією постановою Україна насамкінець виконала своє зобов'язання перед Радою Європи підпорядкувати службу виконання покарань Міністерству юстиції. У цьому ряду слід назвати і розпорядження Кабінету Міністрів України від 13 вересня 2017 року «Про утворення державної установи «Центр пробації».

Відносно велику кількість згаданих вище концепцій може, як видається, оцінено скорше як недолік, оскільки кожна наступна концепція свідчить про невиконання попередніх, що до речі, констатовано у Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи України від 13 вересня 2017 року: «стандарти функціонування установ виконання покарань не змінювалися протягом 75 років».

У зв'язку з цим виникає питання, а в якому ж стані були установи виконання покарань на той час? Виявляється 75 років назад, якщо вести відлік від вересня 2017 року на території України функціонувало (за даними з Довідника про табори, тюрми та гетто на окупованій території України (1941–1944): 2 класичні концтабори, 78 виправно-трудових таборів і таборів примусової праці для євреїв, 15 таборів примусової праці, 304 гетто, 23 пересильні табори, 66 гестапівських тюрем, 242 табори для військовополонених. Залишається загадкою, чому автори Концепції реформування (розвитку) пенітенціарної системи (якої, до речі немає з 2016 року) взяли за точку відліку стандартів функціонування установ виконання покарань саме 1942 рік? При цьому вказувати, що нічого не змінилося за ці роки, це не бачити, що на території України вже немає ні таборів примусової

праці для євреїв, ні гетто, ні гестапівських тюрем, ні таборів для військовополонених. Якщо вже з'ясовувати звідки взялися незмінні стандарти функціонування виправних колоній, то за точку відліку треба брати не 1942 рік, а 23 липня 1918 року, коли постановою Наркомату юстиції РСФРР було затверджено Тимчасову інструкцію «О лишении свободы, как мере наказания, и о порядке исполнения такого». Аналогічна Тимчасова інструкція про позбавлення волі в Україні була затверджена у 1920 році, що стало початком формування правової основи виконання цього виду покарання.

Треба сказати, що кримінальне законодавство царської Росії не знало такого покарання, яке б йменувалося «позбавлення волі». Так, до 1917 року згідно з «Уголовным уложением» 1903 року застосовувались такі покарання: 1) смертна кара; 2) каторга; 3) заслання на поселення; 4) ув'язнення у виправному домі; 5) ув'язнення у фортеці; 6) ув'язнення у тюрмі; 7) арешт; 8) грошовий штраф. На початку ХХ сторіччя в царській Росії було 1498 місць ув'язнення.

Запровадження «позбавлення волі» призвело до того, що замість в'язниць була створена принципово інша система місць тримання під вартою. Згідно з Тимчасовою інструкцією мали функціонувати такі місця позбавлення волі: загальні місця ув'язнення (тюрми); реформаторії та хліборобські колонії - установи виховно-каральні; випробувальні заклади для осіб, стосовно яких є підстави для послаблення режиму; карально-лікувальні заклади; тюремні лікарні. Також із 1918 року в РСФРР для класових ворогів пролетаріату були створені концентраційні табори або табори примусових робіт. Особливістю цих місць позбавлення волі було те, що у концентраційних таборах (таборах примусових робіт), а також і в колоніях передбачалось проживання не в камерах, а в бараках, на зміну яким згодом прийшли гуртожитки, з тим щоб втілювати у життя принцип перевиховання «в колективі і через колектив». Табірна система передбачає також виробничу зону для залучення осіб, позбавлених волі до примусової праці. Принципи організації концтабірної системи процвітають і сьогодні у виправних колоніях України, просторова структура яких все ще має житлову і промислову зони. Ці принципи втілюються у життя не тільки стосовно позбавлення волі, але й при виконанні арешту, довічного позбавлення волі, оскільки ці види покарань виконуються у виправних колоніях мінімального і середнього рівня безпеки, крім того колонії ще виконують і функції слідчого ізолятора.

В сучасних умовах із зміною суспільного ладу варто відмовитись від породженого соціалізмом табірної (колоністського) тримання осіб позбавлених волі, підпорядкованого ідеї залучення «контингенту» до примусової праці. Наразі необхідно знову запровадити тюремне ув'язнення, з тим щоб кожному

ув'язненому надати, як це передбачено Європейськими в'язничними правилами, окреме приміщення для проживання.

На наш погляд, справжні реформи будуть започатковані після критичного аналізу сфери виконання покарань, а не тільки констатації жалюгідного стану матеріальної бази установ виконання покарань, як це має місце у вищезгаданих Концепціях, визнання помилковим запровадження покарання під назвою «позбавлення волі» з функціонуванням колоній з просторовою структурою концентраційного, а 1929 року - виправно-трудоного табору, що передбачає дві зони: житлову і виробничу. Необхідно насамперед внести зміни у Кримінальний кодекс, щоб впорядкувати «драбину покарань», розробити концепцію переходу до тюремного ув'язнення замість позбавлення волі, вивільнити службу пробачії від функції виконання покарань, з тим, щоб вона застосовувала громадські санкції та заходи, не пов'язані з тюремним ув'язненням.

Столяров Д. Ю.,

здобувач ступеня вищої освіти «магістр»

Інституту кримінально-виконавчої служби

Науковий керівник :

Ісаков П. М.,

Начальник психологічного факультету

Інституту кримінально-виконавчої

служби, кандидат історичних наук

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ТА ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЯ ВИКОНАННЯ ПОКАРАНЬ

В світлі реформування Державної кримінально-виконавчої служби України та пов'язаної із цим проблеми захисту прав людини, яка перебуває в конфлікті зі законом, значної ваги набуває диференціація та індивідуалізація виконання покарань (далі – ДІВП). У ст. 5 Кримінально-виконавчого кодексу (далі – КВК) України «Принципи кримінально-виконавчого законодавства, виконання і відбування покарань» цьому питанню приділено особливу увагу.

Різним аспектам проблеми ДІВП присвятили свої розробки такі відомі вітчизняні і зарубіжні вчені, як Г. А. Аванесов, Л. В. Багрій-Шахматов, В. А. Бадира, О. І. Бажанов, І. Г. Богатирьов, Є. М. Бодюл, К. А. Вакаріна, А. П. Гель, Т. А. Денисова, О. М. Джужа, О. М. Зверева, О. О. Іванов, І. І. Карпець, А. В. Кирилюк, В. В. Коваленко, О. Г. Колб, В. О. Корчинський, М. О. Ларченко, І. С. Леонов, С. Я. Лихова, М. П. Мелентьев, В. О. Меркулова, О. С. Міхлін, О. О. Наташев, О. І. Осауленко, М. С. Пузирьов, О. Л. Ременсон, А. В. Савченко, З. М. Сайфутдіно, І. А. Сперанський, А. Х. Степанюк,